

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

БОЙЧУК НАТАЛІЯ РОМАНІВНА

УДК 346.543(477):005.35

**ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ
ДЕРЖАВНИХ КОРПОРАТИВНИХ ІНВЕСТИЦІЙ**

12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право»

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Науково-дослідному інституті правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, доцент **Білоусов Євген Миколайович**, Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України, провідний науковий співробітник.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **Устименко Володимир Анатолійович**, Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України, директор, член-кореспондент НАПрН України;

– кандидат юридичних наук **Килимник Інна Ігорівна**, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова; завідувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності.

Захист дисертації відбудеться 22 грудня 2020 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.04 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: м. Харків, вул. Пушкінська 84-А.

Автореферат розіслано 20 листопада 2020 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О.Р.Дашковська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Представлена тема наукового дослідження присвячена проблематиці формування механізму правового регулювання державного корпоративного інвестування (далі ДКІ). Актуальність цієї теми зумовлена дуалістичною природою участі держави в реалізації економічної політики та її складової – інвестиційної політики. Необхідність постійного постачання ресурсів в економіку країни для забезпечення розширеного відтворення на основі системного впровадження інновацій поєднується із завданнями щодо регулювання, контролю й нагляду в сфері інвестиційної діяльності з метою встановлення балансу публічних та приватних інтересів і на основі цього забезпечення господарського правопорядку.

Неопосередковане належним правовим регулюванням поширення процесів корпоратизації, приватизації державних підприємств призводить до зниження державної інвестиційної та інноваційної активності, монополізації ринків, зростання частки іноземного капіталу в стратегічних галузях економіки, що створює загрозу національним інтересам та економічній безпеці держави. Наявний механізм ДКІ звужується питаннями управління корпоративними правами держави, що призводить до регулювання статичних процесів, а питання динамічної ролі держави в корпоративному інвестуванні як інвестора залишаються поза увагою. Невирішеним залишається питання саме щодо порядку подальшого здійснення ДКІ, запровадження його окремих форм, залучення приватного інвестиційного партнера, створення економічних кластерів, а також запровадження корпоративних форм контролю за виконанням інвестиційних зобов'язань у процесі приватизації. З огляду на те, що саме створення ефективного, стабільного правового механізму регулювання взаємовідносин між учасниками корпоративного утворення з державними інвестиціями, тобто між суб'єктами корпоративного інвестування, є одним із засобів забезпечення балансу приватного та публічного інтересу, підлягають визначенню та систематизації саме в рамках політики державного корпоративного інвестування завдання державно-приватного партнерства (далі ДПП), його види, форми та принципи. Крім того, необхідним є приділення уваги неопосередкованому належним правовим регулюванням зростання частки іноземного капіталу в стратегічних галузях економіки та одночасне зменшення державних корпоративних інвестицій. Зазначені чинники створюють реальну та потенційну загрозу національній безпеці держави, зокрема, в системі економічної безпеки – для економічної незалежності України.

Наукова й практична значущість вищевикладених питань, недостатнє їх вивчення в науці господарського права зумовлює необхідність глибокого

дослідження проблем правового регулювання ДКІ, зазначена проблематика є актуальною та становить значний науковий та практичний інтерес.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до фундаментальної науково-дослідної програми «Правове та законодавче забезпечення національної технологічної безпеки України» (номер державної реєстрації №0115U002626) та «Правове забезпечення віртуалізації інфраструктури національної економіки України» (номер державної реєстрації №0117U002508). Тему дисертації затверджено Вченою радою Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України (протокол № 11 від 11 листопада 2014 р.); уточнення теми (протоколом №7 від 28.09.2018р.)

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є визначення правових засад механізму реалізації державних корпоративних інвестицій, встановлення способів та засобів удосконалення його законодавчого забезпечення, розроблення теоретико-методологічного обґрунтування змісту та форм правового закріплення політики державного корпоративного інвестування. Відповідно до поставленої мети слід розв'язати такі завдання:

- дати визначення поняттю політики державного корпоративного інвестування (далі ПДКІ), встановити її складові, основні принципи та засади формування, з'ясувати роль держави в процесі її реалізації;

- окреслити складові та коло основних інструментів механізму реалізації ПДКІ;

- з'ясувати господарсько-правовий зміст відносин ДКІ, встановити правосуб'єктність держави та інших учасників таких відносин;

- дати авторські визначення понять «державне корпоративне інвестування», «державні корпоративні інвестиції», «державний сектор економіки»;

- визначити необхідність, достатність та обґрунтованість передбачених в законодавстві вимог, обмежень та заборон щодо ДКІ за критеріями: суб'єкт, об'єкт та реципієнт;

- вирішити питання щодо можливості та доцільності запровадження інституту державного інституційного інвестування;

- встановити підходи до правової регламентації ДКІ в режимі ДПП на основі змішаної форми власності.

Об'єктом дослідження є господарські відносини, що виникають у сфері державного корпоративного інвестування.

Предметом дослідження є засади господарсько-правового регулювання державної корпоративної форми інвестування в Україні та за кордоном.

Методи дослідження. Твердження, висновки та пропозиції, що

містяться в дисертації, науково обґрунтовані та достовірні. Методологічну основу дослідження становили загальні та спеціальні методи наукового пізнання: історичний, діалектичний, системно-структурний, формально-логічний, логіко-юридичний, порівняльно-правовий. Зокрема, за допомогою історичного та діалектичного методів здійснено дослідження генези розвитку державної інвестиційної політики та відносин ДПП. Системно-структурний метод застосовано при класифікації підстав виникнення державних корпоративних прав, визначення передбачених законодавством актуальних обмежень та заборон у сфері ДКІ, встановлення суб'єктного складу таких відносин, їх функцій, прав та обов'язків. Формально-логічний і логіко-юридичний методи дали змогу обґрунтувати напрями вдосконалення інвестиційного законодавства щодо реалізації державою корпоративних інвестицій у межах відносин ДПП. За допомогою порівняльно-правового методу проаналізовано вітчизняні та зарубіжні законодавчі акти, що дало можливість сформулювати пропозиції з удосконалення положень інвестиційного законодавства щодо правових механізмів реалізації політики ДКІ.

Теоретичне підґрунтя дослідження склали роботи таких вітчизняних і зарубіжних учених, як Ю. Є. Атаманова, Є. М. Білоусов, А. В. Белицька, Р. П. Бойчук, О. М. Вінник, С. М. Грудницька, Є. П. Губін, Ю. М. Жорнокуй, Д. В. Задихайло, О. Е. Сімсон, О. Р. Кібенко, І. І. Килимник, В. М. Косак, В. М. Кравчук, І. В. Лукач, Д. І. Погрібний, В. В. Поєдинок, А. В. Смітюх, Є. О. Суханов, В. А. Устименко, О. В. Шаповалова та ін.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертаційна робота є першим в Україні комплексним дослідженням ДКІ.

За результатами проведеного дослідження дисертантом виносяться на захист твердження, пропозиції та висновки, що мають наукову новизну.

Вперше:

1. Визначено, що ДКІ в системі функціонування економіки ринкового типу є невід'ємним елементом її розвитку, що забезпечує зростання інвестиційної активності суб'єктів господарювання та підвищення ефективності їх господарської діяльності, а також створює глобальне конкурентне економічне середовище в цілому.

2. Визначено, що ПДКІ є самостійним об'єктом державної інвестиційної політики як невід'ємної складової економічної політики, що зумовлює потребу формування окремого інституту господарсько-правового регулювання.

3. Запропоновано концепцію господарсько-правового регулювання ПДКІ, основним цільовим призначенням якої є впорядкування корпоративних інвестиційних відносин за участю держави з метою сталого

економічного розвитку з урахуванням актуальних умов сьогодення. До основних понятійних інструментів ПДКІ запропоновано віднести: 1) мету ПДКІ – у широкому сенсі як забезпечення мікро- та макроекономічної ринкової рівноваги, досягнення програмно визначених кількісних та якісних властивостей функціонування національної економічної системи, забезпечення економічного народовладдя й суверенітету України та національної безпеки, відновлення економічної та політичної ролі країни у світовому співтоваристві; у вузькому сенсі – досягнення найбільш високих якісних та кількісних показників ВВП, підвищення рівня життя населення за рахунок економічних, соціальних, екологічних, інноваційних та науково-технічних корисних ефектів від реалізації державних інвестицій; 2) об'єкт ПДКІ – це економічні відносини, що виникають у процесі ДКІ та здійснення управління державними корпоративними правами, та/або відносини, пов'язані з діяльністю підприємств, у яких держава бере істотну участь, яка забезпечує ефективний державний корпоративний контроль (далі ДКК); 3) засоби ПДКІ – це інструменти її впливу на відносини, що виникають у процесі реалізації державних корпоративних інвестицій. Це, зокрема, програмно визначені, інформаційні, організаційно-господарські, економічні та юридичні інструменти; 4) механізм ПДКІ полягає у скоординованій і програмній діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які наділені організаційно-господарськими повноваженнями щодо формування та застосування заходів ПДКІ, а також забезпечують реалізацію державних корпоративних інвестицій.

4. Запропоновано визначити основні правові поняття ПДКІ, а саме:

1) ПДКІ – офіційно затверджений алгоритм застосування правових, адміністративних та економічних засобів державного впливу на зміст, структуру й динаміку корпоративних внутрішньо- та зовнішньо-інвестиційних відносин, спрямований на ефективний перерозподіл вільного капіталу відповідно до визначених у законодавстві пріоритетних напрямів розвитку економіки на певний період з урахуванням забезпечення публічного та приватного інтересу; 2) державні корпоративні інвестиції – це передані з інвестиційною метою до статутного капіталу юридичної особи кошти Державного бюджету України, місцевих бюджетів, позабюджетні кошти, власні та позичкові кошти державних підприємств, установ та організацій, цінні папери (в тому числі державні облигації, що обмінюються на акції у випадках, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік), не заборонені законом види майнових цінностей, що перебувають у власності держави та територіальних громад, а також інші майнові права держави, що підлягають відчуженню та грошовій оцінці; 3) ДКІ – сукупність практичних, обумовлених інвестиційною метою дій держави та територіальної громади в особі уповноважених ними органів,

спрямованих на передання до статутного (складеного) капіталу корпоративних утворень державних інвестицій в обмін на набуття корпоративних прав та права власності на цінні папери, емітовані професійними учасниками ринку цінних паперів, а також набуті в процесі вторинної емісії з метою отримання прибутку (дивідендів) та/або досягнення соціально-економічного ефекту.

5. Обґрунтовано необхідність формалізації ПДКІ шляхом консолідації системи правових норм, правил поведінки та засобів державного регулювання виконання функції держави в галузі інвестиційної діяльності, зокрема, шляхом прийняття Закону України «Про політику державного корпоративного інвестування», а також ряду строкових програмних документів стратегічного планування та прогнозування, спрямованих на реформування та розвиток конкретної сфери та галузі економіки на певний період.

6. Запропоновано впровадження Державного корпоративного інвестиційного фонду як суб'єкта державного інституційного інвестування з метою розміщення накопичених фінансових ресурсів інвесторів в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок самих інвесторів, а у випадках, передбачених законодавством, – також за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів для отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів через вкладення їх у цінні папери інших емітентів, корпоративні права, а також водночас із метою довгострокового фінансування, забезпечення як інноваційно-інвестиційних проєктів, так і оновлення виробництва та амортизації основних фондів стратегічних підприємств, об'єктів критичної інфраструктури, суб'єктів господарювання природних монополій, а також підприємств із істотною участю держави, що були передані до приватного сектору.

7. Обґрунтовано необхідність включити в національне законодавство поняття «істотна участь держави, яка забезпечує ефективний ДКК», що включає такі повноваження учасника корпоративного утворення: право ініціювання скликання зборів вищого органу управління, обов'язкового внесення запропонованих питань до порядку денного вищого органу, право значного впливу при обранні та звільненні керівника (виконавчого органу) з причин професійної придатності та ділової репутації, право блокування стратегічних рішень вищого органу підприємства, якщо вони суперечать меті діяльності підприємства, право непрямого позову з метою захисту інтересів товариства, а також контролю за виконанням інвестиційних зобов'язань інших учасників (зокрема стратегічного інвестора).

8. Запропоновано впровадити на законодавчому рівні термін «територія з реалізації спеціальних інвестиційних проєктів ДПП у формі корпоративного інвестування», консолідувати всі ознаки, вимоги до такої

території, принципи її створення та функціонування в межах одного закону.

9. Запропоновано створення єдиної уніфікованої системи обліку пріоритетних інвестиційних проектів держави (що за своїм характером є державними замовленнями), що можуть задовольнятися шляхом корпоративного інвестування у формі ДПП. Така єдина уніфікована система має містити перелік пріоритетних державних інвестиційних проектів на певний період, територій, відповідних галузей, сфер, орієнтовний обсяг інвестицій, форми державної допомоги, а також перелік спеціальних пільг, права на які може отримати потенційний приватний інвестор.

Удосконалено:

1. Визначення поняття: 1) «державні інвестиції» – це кошти Державного бюджету України, місцевих бюджетів, позабюджетні кошти, власні та позичкові кошти державних підприємств, установ та організацій, а також інші не заборонені законом види майнових та інтелектуальних цінностей, що перебувають у власності держави та територіальних громад, в оперативному управлінні та/або господарському віданні державних та комунальних підприємств, установ та організацій, вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) та/або досягається економічний, соціальний та екологічний ефект; 2) «інвестиційний договір державного корпоративного інвестування в процесі приватизації» – угода (двостороння або багатостороння) між державою в особі уповноважених органів та приватними інвесторами, яка закріплює досягнуті між ними узгодженості щодо всіх взаємовигідних прав та обов'язків у межах реалізації державної інвестиційної політики, в тому числі обов'язок приватної сторони реалізувати затверджений інвестиційний проект у порядку та строки, встановлені договором, а також кореспондуючий обов'язок держави забезпечити найбільш сприятливі умови згідно з передбаченими законом преференціями та пільгами відповідного спеціального правового режиму;

2. Концепцію впровадження в національному законодавстві механізму допуску іноземних інвесторів до участі в державному корпоративному інвестуванні, а саме шляхом встановлення: 1) гранично-дозволеного до придбання розміру частки в статутному капіталі або максимального відсотку частки підприємств стратегічних галузей, об'єктів критичної інфраструктури, природних монополій та містоутворюючих підприємств; 2) заборони іноземним інвесторам відчужувати контрольний пакет акцій (часток) зазначених підприємств; 3) заборони інвесторам-нерезидентам призначати одноосібного керівника, чи домінуючу частину членів колегіального виконавчого органу таких суб'єктів господарювання.

3. Концептуально-правову позицію щодо розширення повноважень Міжвідомчої комісії дорадчого органу з питань державних інвестиційних

проектів, або створення окремого органу державної влади зі спеціальним статусом, до сфери відання якого, окрім вищевказаних, включити повноваження стратегічного планування корпоративного інвестування, контроль за виконанням відповідних державних корпоративних інвестиційних проектів.

Набули подальшого розвитку:

1. Теоретичні положення щодо правових форм державного корпоративного інвестування, до яких віднесено: а) утворюючі інвестиції - створення корпоративних організацій, частка в статутному капіталі яких становить сто відсотків; корпоратизації державних підприємств, б) набувальні інвестиції - націоналізація (набуття державою часток в статутному капіталі корпоративної організації з мотивів суспільної необхідності), реприватизація (повернення приватизованих корпоративних прав у власність держави), придбання корпоративних прав (часток в статутному капіталі корпоративних організацій) за договором купівлі-продажу на вторинному ринку.

2. Положення про необхідність запровадження інституту професійних керуючих державними корпоративними правами, визначення їх правового статусу, кваліфікаційних вимог.

3. Концептуальні засади господарсько-правового регулювання допуску інвесторів до участі в державному корпоративному інвестуванні в частині затвердження на законодавчому рівні переліку осіб, які не мають права засновувати та бути учасниками юридичних осіб з істотною участю держави, що потребують ефективного державного корпоративного контролю (зокрема стратегічних підприємств, об'єктів критичної інфраструктури, підприємств природних монополій та містоутворюючих підприємств): 1) юридичним особам та фізичним особам - підприємцям, зареєстрованим в офшорних зонах, перелік яких затверджений Кабінетом Міністрів України, а також особам без громадянства; 2) фізичним і юридичним особам, які є резидентами країни, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, а також юридичним особам, учасниками (акціонерами) яких є такі юридичні або фізичні особи, на усіх рівнях ланцюга володіння корпоративними правами.

4. Засади договірно-правового забезпечення господарської діяльності в частині визначення інвестиційного договору державно-приватного партнерства як угоди, (двосторонньої або багатосторонньої), між державою в особі уповноважених органів та приватними інвесторами, що закріплює досягнуті між ними узгодженості щодо всіх взаємовигідних прав та обов'язків в межах реалізації державної інвестиційної політики, в тому числі, обов'язок приватної сторони реалізувати затверджений інвестиційний проект в порядку та строки, встановлені договором, а також

кореспондуючий обов'язок держави забезпечити найбільш сприятливі умови згідно з передбаченими законом преференціями та пільгами відповідного спеціального правового режиму.

5. Концептуальні засади господарсько-правового регулювання відносин державно-приватного партнерства в частині необхідності визначення ролі та змісту корпоративної форми державно-приватного партнерства з реалізації інвестиційних проектів на основі інвестиційних договорів державно-приватного партнерства. Запропоновано використовувати теоретичну конструкцію державного корпоративного інвестування за участі приватного інвестора як форму державно-приватного партнерства, що зумовлена інвестиційно-корпоративною моделлю відносин між державою і приватним партнером. Важливим аспектом є те, що зазначена модель відносин найбільш відповідає актуальним економіко-політичним умовам корпоратизації та приватизації об'єктів державної власності.

Практичне значення отриманих результатів роботи полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій галузі – при розробці та формуванні концепції державного корпоративного інвестування;

- у правотворчій діяльності – для вдосконалення національного інвестиційного законодавства з питань правового регулювання державного корпоративного інвестування та вдосконалення державного корпоративного управління;

- у навчально-методичному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Корпоративне право», «Інвестиційне право», підготовці навчальної та навчально-методичної літератури (підручників, посібників, методичних рекомендацій);

- у правозастосовній діяльності – для упорядкування правового статусу та діяльності держави як корпоративного інвестора.

Апробація результатів дисертації. Дисертація виконана й обговорена на засіданні вченої ради Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України. Основні результати, висновки і пропозиції дослідження доповідалися автором на таких науково-практичних заходах: II Круглий стіл «Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах» (м. Харків, 17 травня 2019 року); Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Харків, 14 листоп. 2014р.) НАПрН України, НДІ прав. забезп. інновац. розвитку, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; II Інтернет-конференція «Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві» (м. Харків, 29 листопада

2019 року).

Структура дисертації. Відповідно до мети, завдань і предмета дослідження дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатку. Загальний обсяг роботи становить 210 сторінки, із яких 192 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складається із 167 найменувань що займають 17 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, описано зв'язок останньої з науковими програмами, планами, встановлено мету роботи, її завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено методологію, сформульовано наукову новизну одержаних результатів, їхнє теоретичне та практичне значення, викладено дані про апробацію матеріалів дисертації, публікації та структуру роботи.

Розділ 1 «Політика державного корпоративного інвестування в механізмі регулювання здійснення державних корпоративних інвестицій» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Поняття політики державного корпоративного інвестування та її правове забезпечення»* проведено теоретичне дослідження правової та економічної природи сучасної інтерпретації поняття ПДКІ. Визначено його головні характерні ознаки, мету в широкому та звуженому сенсі, а також наступні завдання: ефективний перерозподіл вільного капіталу з урахуванням визначених у законодавстві пріоритетних напрямів розвитку економіки на певний період, демонополізація економіки на основі ДПП, формування спільного ринку інвестицій у межах інтеграційного простору, створення сприятливих умов для поширення й активізації інвестиційних процесів (національних, іноземних і транснаціональних), зокрема й державних капіталовкладень, забезпечення державного фінансування розвитку всіх соціально-економічних інститутів та державної підтримки суб'єктів господарювання. Визначено, що ПДКІ має бути спрямованою на досягнення гармонійного поєднання діяльності державного сектору економіки та приватного бізнесу, створення умов для ефективної їх взаємодії з метою збалансування приватного та публічного (державного та суспільного) інтересів за допомогою найбільш оптимальних методів.

Проаналізовано понятійно-категорійний апарат інструментів реалізації вказаної політики (інвестицій, інвестиційної політики, корпоративного інвестування, інвестиційного циклу), досліджено доктринальні підходи до їх розуміння. Запропоновано до використання авторські визначення державних інвестицій, ДКІ та ПДКІ.

У підрозділі 1.2 *«Закріплення політики державного корпоративного інвестування в праві та документах стратегічного планування»*

проаналізовано акти чинного законодавства, а також ненормативні документи – стратегії та плани розвитку, в яких ПДКІ знаходить своє пряме або опосередковане закріплення. Констатовано, що на сьогодні відсутній єдиний нормативний документ, який би повною мірою відображав правову природу та сутність вказаної політики.

На основі аналізу світового досвіду, обґрунтовано необхідність формування концепції ПДКІ, її формалізація шляхом розробки: 1) модельного проекту відповідного спеціального Закону, що має містити визначення поняття ПДКІ, її головні засади, принципи, цілі та завдання, способи реалізації політики, тощо; 2) програмно-планового документа - Стратегії державного корпоративного інвестування – строкового концептуального документа, що затверджує план та алгоритм дій на певний період економічного становлення з урахуванням актуальних потреб інтересів приватного та публічного сектору господарювання, виходячи із реальних фінансових можливостей країни.

У підрозділі 1.3. «Цілі, принципи та правові форми реалізації політики державного корпоративного інвестування» проаналізовано та визначено головні засади та орієнтири, на яких має ґрунтуватися планування, прогнозування та правове забезпечення концепції ПДКІ. Запропоновано законодавче впровадження відповідної системи принципів та цілей.

Встановлено, що цілі та завдання ПДКІ мають бути зумовлені її принципами, формуватися в документах стратегічного планування на певний прогнозний період з урахуванням відповідних економічних умов, бюджетних можливостей та особливостей галузі.

Розділ 2 «Реалізація політики державного корпоративного інвестування: суб'єкти і правові форми» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Система суб'єктів і правові форми їх участі в реалізації політики державного корпоративного інвестування» визначено суб'єктний склад відносин державного корпоративного інвестування, що включає: 1) наділених відповідною господарською правосуб'єктністю учасників корпоративних відносин, що безпосередньо здійснюють інвестиційну діяльність; 2) реципієнтів; 3) інших учасників, що виконують відповідно до покладених на них обов'язків функцію регулювання та контролю за вказаною діяльністю.

Особливості правового статусу держави у відносинах ДКІ впливають, по-перше, з функції носія публічної влади, а по-друге, з ролі організатора інвестиційних відносин та головного інвестора як. Встановлено, що її правосуб'єктність в зазначених відносинах є цільовою, оскільки економічні функції в інвестиційній сфері, окрім мети отримання економічних результатів у вигляді прибутку, включають й реалізацією інших публічних завдань, спрямованих на створення сприятливих умов у

корпоративному інвестуванні, а також досягнення соціально значущого синергічного ефекту.

Проведено аналіз суб'єктів державного регулювання, що беруть участь в реалізації ПДКІ. Відповідно до їх функціонального призначення, виділено суб'єкти регулювання, контролю та управління корпоративними правами. Регулятивну форму реалізації ПДКІ поділено на такі функції: установча, мобілізуюча, стимулювання та контролю. За такими критеріями систематизовано та визначено відповідні органи державного регулювання корпоративного інвестування. Розглянуто систему суб'єктів, що виконують функцію держави - корпоративного інвестора, констатовано наявність проблематики низької ефективності управління корпоративними правами держави. Обґрунтовано доцільність створення в Департаменті управління державними підприємствами та корпоративними правами держави Фонду державного майна України таких конкурсних посад як професійні керуючі корпоративними правами.

Підрозділ 2.2. «Особливості правових форм участі у фінансуванні реалізації політики державного корпоративного інвестування» присвячений визначенню видів та форм державної інвестиційної діяльності. Зроблено висновок про те, що ефективною та перспективною формою державного інвестування є саме корпоративна, оскільки остання найбільше відповідає сучасним економічним реаліям.

Констатовано, що відносини ДКІ охоплюють усі етапи інвестиційного циклу, починаючи з виникнення ідеї про здійснення інвестування в корпоративні права, управління ними, розподілу прибутків, завершуючи припиненням інвестиційної діяльності (відчуженням корпоративних прав, реорганізацією або ліквідацією корпоративної організації). На підставі цього виділено головні характерні та відмінні ознаки державної корпоративної форми інвестування: 1) об'єктом є корпоративні права; 2) ДКІ передбачають два рівні зобов'язань: а) між інвестором та реципієнтом під час та в результаті реалізації інвестицій, б) між самими інвесторами – договірні або позадоговірні відносини пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності корпоративної організації; 3) у відносинах ДКІ реципієнтом є суб'єкт господарювання будь-якої організаційно-правової форми, статутний капітал якого поділений на частки; 4) ДКІ опосередковується інвестиційною метою – легальним отриманням прибутку та досягненням іншого соціального, економічного та екологічного ефекту; 5) передавання інвестицій реципієнту для реалізації (використання) інвестицій здійснюється на підставі договору інвестиційного характеру; 6) у межах інвестиційного циклу, юридичне оформлення корпоративних прав є лише певним етапом другої фази інвестиційного процесу, тому необхідність правового забезпечення механізму реалізації утворювальних та набувальних

інвестицій зумовлена тим, що їх наслідки впливають на подальші етапи інвестиційного циклу; 7) визначаючи межі відповідальності держави як корпоративного інвестора та масштаби фінансових ризиків, встановлено, що відповідальність корпоративного інвестора за свої винні дії, які призвели до неплатоспроможності реципієнта, має принципове значення у відносинах державного корпоративного інвестування; 8) правовими формами ДКІ є: а) створення корпоративних організацій, частка в статутному капіталі яких становить сто відсотків; корпоратизації державних підприємств – утворювальні інвестиції, б) націоналізація (набуття державою часток у статутному капіталі корпоративної організації з мотивів суспільної необхідності), реприватизація (повернення приватизованих корпоративних прав у власність держави), придбання корпоративних прав (часток у статутному капіталі корпоративних організацій) за договором купівлі-продажу на вторинному ринку – набувальні інвестиції.

Проаналізовані вимоги та заборони щодо внесків у статутний капітал корпоративних організацій, що відносяться до державного сектору економіки. Визначено, що таке інвестиційна мета (досягнення синергійного ефекту – позитивних результатів в економічній, соціальній, екологічній сферах тощо), як критерій диференціації легального корпоративного інвестування.

В межах підрозділу 2.3. «Державні інституційні інвестори як суб'єкти реалізації політики державного корпоративного інвестування» проведено дослідження зарубіжного досвіду країн, за якого інституційні інвестори формують вектор та систему розвитку фондового ринку, а корпоративні правові конструкції є ефективними інструментами реалізації державної інвестиційної політики. Зважаючи на це, а також з метою капіталізації державних компаній, їх ефективної корпоратизації та прозорі приватизації, обґрунтовано необхідність створення державного механізму акумулювання інвестиційних ресурсів та спрямування їх до пріоритетних сфер економіки, а також підтримки державних підприємств у перспективних галузях економіки, підприємств малого та середнього високотехнологічного бізнесу. Зокрема, запропоновано впровадження інституту Державного корпоративного інвестиційного фонду.

Розділ 3. Система правових засобів і режимів в рамках правового забезпечення політики державного корпоративного інвестування складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Види правових режимів у правовому забезпеченні політики державного корпоративного інвестування» констатовано, що активізація відносин ДКІ потребує комплексного застосування засобів економічного сприяння – забезпечення спеціальних правових режимів. Визначено, що критерієм запровадження відповідного правового режиму

господарювання є така базова категорія як «інвестиційний проект», до ключових характеристик якого належать інвестиційні ризики. Обґрунтовано, що затвердження нормативно-правового акта з переліком пріоритетних для держави інвестиційних проектів на певний період, з визначенням території, відповідної галузі, сфери, орієнтовного обсягу та джерел державної допомоги, а також переліку спеціальних пільг пріоритетних інвестиційних проектів. За своїм характером це є державними замовленнями, що можуть задовольнятися шляхом корпоративного інвестування у формі ДПП.

Оскільки «пріоритетний інвестиційний проект» кореспондується із правовим інститутом «спеціальний режим господарювання», розглянуті наступні його види, що мають найбільше значення для реалізації ПДКІ в частині забезпечення взаємодії державного та приватного секторів: концесії, спеціальні вільні економічні зони та спеціальні режими господарювання в окремих галузях економіки. Проведено аналіз доктринальних підходів до розуміння поняття інвестиційного договору. Обґрунтовано необхідність формалізації відносин між державою та приватним елементом у межах запроваджених спеціальних правових режимів ДКІ та виокремлення в рамках ГК України серед інших спеціальний інвестиційний договір корпоративного ДПП.

Підрозділ 3.2. «Правове забезпечення політики державного корпоративного інвестування в рамках окремих територій та галузей економіки» містить аналіз правових засад, що визначають поняття пріоритетних галузей економіки. Констатована відсутність будь-яких погоджених планових документів щодо намірів держави реалізувати свої корпоративні інвестиції. Визначені шляхи оптимізації ПДКІ в частині забезпечення реалізації ефективних механізмів державного стимулювання інвестиційної діяльності за галузевим критерієм.

Визначено, що заходи стимулювання інвестиційної діяльності за територіальним принципом потребують реформування. Вказано про необхідність консолідація всіх ознак, вимог до такої території, принципів її створення та функціонування – в межах одного Закону. Запропоновано узагальнений термін для їх позначення «територія з реалізації спеціальних інвестиційних проектів ДПП в формі корпоративного інвестування». Визначені його головні ознаки-критерії віднесення до такої території.

У підрозділі 3.3. «Державно-приватне партнерство як інструмент політики державного корпоративного інвестування, його правове забезпечення» зроблено висновок про те, що державне корпоративне інвестування є моделлю ДПП. Відповідними формами останнього, які відповідають актуальним економіко-політичним умовам є націоналізація та корпоратизація, проте тільки у тих випадках, коли вони здійснюються на підставі акту управлінського характеру про примусове відчуження з

інвестиційної метою корпоративних прав, або у зв'язку із укладенням інвестиційного договору, предметом якого є корпоративне інвестування, при умови наявності (або залишення) у держави істотної участі.

ВИСНОВКИ

В дисертації здійснено теоретичне узагальнення та представлено вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні правових засад механізму реалізації державних корпоративних інвестицій, установленні способів та засобів удосконалення його законодавчого забезпечення, обґрунтуванні змісту та форм правового закріплення політики державного корпоративного інвестування. Основні теоретичні та практичні результати дають змогу сформулювати певні висновки та пропозиції.

1. ПДКІ є невід'ємною частиною інвестиційної безпеки, як складової системи економічної безпеки держави.

2. За своєю економічною природою ПДКІ може бути: 1) державною антикризовою стратегією з підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання національно-господарського комплексу; 2) програмою відтворення ефективності та розвитку продуктивності підприємств реального сектору економіки, зокрема стратегічних галузей, та, як наслідок, створення інвестиційно-привабливого клімату для залучення іноземних інвестицій.

3. Систему основних принципів ПДКІ, що потребують законодавчого впровадження складають принципи: прозорості; забезпечення публічного та приватного інтересу; забезпечення макроекономічної стабільності та рівноваги, вільної ринкової економіки; здійснення державними органами регулювання ПДКІ, управління державними корпоративними правами та контролю за реалізацією такою політики на засадах збалансованої системи стримування та противаги; узгодження планів державного та приватного корпоративного сектору, суспільства та громадських організацій; постійного поповнення державного бюджету дивідендами від державного корпоративного інвестування, ефективності та контролю за цільовим використанням бюджетних коштів; концентрації державного господарювання в галузях національної безпеки, оборонно-промислового комплексу та ядерної енергетики; створення сприятливого та привабливого інвестиційного клімату; раціональне поєднання державних, національних приватних та іноземних інвестицій у галузях стратегічного значення та (збереження істотної участі держави в підприємствах, що мають особливу стратегічну значимість для країни, об'єктах критичної інфраструктури та підприємствах природних монополій); забезпечення рівних умов господарювання, конкуренції та недискримінаційного доступу до сфер, де водночас функціонують державний та приватний сектори; створення сприятливих умов для реалізації інвестиційних проєктів, державних

замовлень, концентрації інвестиційних ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку; забезпечення державної підтримки та стабільного фінансування інноваційних підприємств і кластерів (технологічних парків, інноваційних центрів, центрів інновацій та технологічного трансферу, інноваційно-виробничих об'єднань), інших перспективних та рентабельних бізнес-ініціатив, а також забезпечення принципу демонополізації сфер економіки за рахунок інститутів ДПП.

4. Перший рівень системи суб'єктів реалізації державної корпоративної політики займають ті, що виконують адміністративно-правову функцію держави в інвестиційних відносинах. Залежно від напрямів діяльності відповідних державних органів, їх компетенції та правових засобів впливу, регулятивної форми реалізації корпоративної інвестиційної політики держави вказану функцію держави поділено на такі підвиди: установча, мобілізуюча, стимулювання та контролю. Визначено органи державної влади, що виконують відповідні регуляторно-контролювальні функції у сфері державного корпоративного інвестування.

5. Нагальним є відмежування суб'єктів, що здійснюють стратегічне планування, моніторинг, управління державними корпоративними правами від повноважень органів контролю за діяльністю інших учасників указаних відносин. Доцільно впровадити наступну модель: на першому (зовнішньому) рівні ДКК – незалежний спеціальний орган або комісія, створені при Верховній Раді України, що здійснюють систематичний контроль за додержанням корпоративно-інвестиційного законодавства України та за виконанням державних програм, стратегій та інвестиційних проєктів. На другому (локальному) рівні контролю – підрозділ (відділ) нагляду та контролю за управлінням державними корпоративними правами, створений на базі кожного профільного міністерства.

6. Другий рівень системи суб'єктів реалізації ПДКІ складають владні органи, наділені правомочностями управління державними корпоративними інвестиціями. Стратегія управління державними корпоративними правами має бути спрямована не тільки на досягнення соціально-економічного ефекту й реалізації інвестиційної мети, а й на запобігання негативних явищ – неправомірних поглинань, корпоративних конфліктів та штучного банкрутства. У зв'язку із цим необхідним є визначення на законодавчому рівні переліку імперативних вимог як до керівників державних корпоративних підприємства, так і до суб'єктів управління корпоративних правами держави в частині професійних знань у галузі корпоративного права та сфері діяльності підприємства, навичок, умінь, досвіду роботи.

7. Необхідним є внесення зміни до частини другої статті 22 Господарського кодексу України та закріпити наступне: «Суб'єктами господарювання державного сектора економіки є суб'єкти, що діють на

основі лише державної власності, а також суб'єкти, державна частка у статутному капіталі яких перевищує п'ятдесят відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів або ефективного державного корпоративного контролю».

8. Необхідними умовами корпоративних інвестиційних договорів є: наявність інвестиційної мети, факт передавання належних інвестицій та набуття інвестором корпоративних прав, наявність ознак підприємницьких ризиків у зв'язку з довгостроковим використанням інвестиції. Ідентифікуючими умовами корпоративних інвестиційних договорів є: заснування корпоративної організації, збільшення статутного капіталу корпоративної організації, набуття корпоративних прав на підставі договору або акта управлінського характеру.

9. Нагальним є законодавче впровадження чіткого переліку вимог та заборон стосовно порядку формування статутного капіталу корпоративних організацій, що належать до державного сектору економіки (зокрема підприємств природних монополій, об'єктів критичної інфраструктури стратегічних та містоутворюючих підприємств).

10. Необхідним є спеціальне поіменування в законодавстві України правочинів інвестиційного характеру, що опосередковують процеси приватизації, реприватизації, націоналізації та корпоратизації. Такі нормативні положення мають містити, зокрема, істотні умови відповідних договорів, підстави їх розірвання, визнання їх недійсними або нікчемними, підстави відповідальності інвестора за невиконання інвестиційних умов.

11. Невід'ємною складовою ПДКІ є співпраця з приватним сектором через правові інструменти інституту ДПП. Це надасть змогу досягти найвищих макроекономічних та мікроекономічних показників за найменших бюджетних втрат та видатків.

12. ДКІ за договірної участі приватного інвестора є формою ДПП, яка зумовлена інвестиційно-корпоративною моделлю відносин між державою та приватним партнером. Зазначена модель відносин найбільше відповідає актуальним економіко-політичним умовам корпоратизації та приватизації об'єктів державної власності.

13. Необхідним є розроблення та впровадження загальної методології відбору інвестиційних проектів ДКІ, затвердження критеріїв оцінки ефективності інвестиційних проектів, методичних рекомендації щодо їх змісту.

14. Націоналізацією є правомірний внутрішньодержавний акт, який опосередковується засобами примусового впливу, або укладенням дво- або багатостороннього правочину, спрямований на здійснення в порядку, на підставах та в межах наданих державі повноважень, передбачених

відповідним законодавчим актом і міжнародними договорами, переходу майнових комплексів, корпоративних прав, інших майнових прав із приватної власності громадян України, юридичних осіб, іноземних фізичних та юридичних осіб у державну власність з мотивів загальносуспільного інтересу та з повною виплатою справедливої компенсації вартості майна та інших завданих збитків.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, які відображають основні результати дослідження:

Статті у періодичних наукових фахових виданнях:

1. Бойчук Н. Р. Окремі питання правового регулювання корпоративних інвестицій. *Право та інновації*. 2018. №3 (23). С. 76-81.

2. Бойчук Н. Р. Окремі питання правового регулювання держави, як суб'єкта інвестиційної діяльності. *Право та інноваційне суспільство : електрон. наук. вид.* 2019. № 1 (12). С.43-54. URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/Boychuk12.pdf>.

3. Бойчук Н. Р. Націоналізація, реквізиція та експропріація як підстави набуття державою корпоративних прав: деякі питання правового регулювання. *Право та інновації*. 2019. № 2 (26). С. 32-38

4. Бойчук Н. Р. Окремі питання правового регулювання корпоративної форми іноземного інвестування. *Право та інновації*. 2019. №3(27). С.76-82.

5. N. R. Boychuk. Legal essence of corporate form of investing. *Visegrad journal on human rights* №4 (2019) URL: http://vjhr.sk/archive/2019_4/part_2/1.pdf

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Бойчук Н. Р. Проблеми становлення інституту поглинання у праві України. *Актуальні напрями правового забезпечення інноваційної та інвестиційної політики в Україні*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (14 листоп. 2014 р.) НАПрН України, НДІ прав. забезп. інновац. розвитку, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків: Право, 2014. - с. 107-109.

2. Бойчук Н. Р. Види та форми державного інвестування. *Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах*: зб. наук. пр. за матеріалами II Круглого столу (м. Харків, 17 травня 2019 року) / редкол. С. В. Глібко, А. М. Любичч, О. Ю. Палант: Харків, НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. - с. 98-107.

3. Бойчук Н. Р. Формування правового механізму забезпечення безпеки інвестиційного ринку України. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві*: зб. наук. пр. за матеріалами II Інтернет-конференції (м.Харків, 29 листопада 2019 року) / редкол. І. В. Гонtareва, С. В. Глібко, А. В. Стріжкова. Харків, НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. с.101-107.

АНОТАЦІЯ

Бойчук Н. Р. Правовий механізм регулювання здійснення державних корпоративних інвестицій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». – Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2020.

Дисертацію присвячено фундаментальному теоретичному дослідженню державного корпоративного інвестування та механізму його правового забезпечення. В роботі відзначено, що державне корпоративне інвестування, в якому держава має займати активну позицію, є альтернативою наявним процесам приватизації.

Окрему увагу приділено дослідженню правового статусу всіх учасників відносин державного корпоративного інвестування. Запропоновано впровадження таких посад, як професійні керуючі корпоративними правами – матеріально зацікавлених професійних осіб, які виконуватимуть функцію управління державними корпоративними правами.

У дисертації зазначається, що суб'єктами господарювання державного сектору економіки, в тому числі, є суб'єкти, державна частка у статутному капіталі яких забезпечує державі право ефективного державного корпоративного контролю. Обґрунтовано необхідність закріплення в національному законодавстві поняття «істотна участь держави, яка забезпечує ефективний державний корпоративний контроль».

В дисертації вперше запропоновано законодавче впровадження інституту Державного корпоративного інвестиційного фонду як державного інституційного інвестора.

Зроблено висновок про те, що державне корпоративне інвестування за участі приватного інвестора є формою державно-приватного партнерства, яка зумовлена інвестиційно-корпоративною моделлю відносин між державою і приватним партнером.

Ключові слова: державне корпоративне інвестування, політика державного корпоративного інвестування, державні корпоративні інвестиції, інвестиційний договір державно-приватного партнерства, корпоратизація, націоналізація.

АНОТАЦИЯ

Бойчук Н. Г. Правовой механизм регулирования осуществления государственных корпоративных инвестиций. - Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 «Хозяйственное право; арбитражный процесс». - Научно-исследовательский институт правового обеспечения инновационного развития Национальной академии правовых наук Украины. - Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2020.

Диссертация посвящена фундаментальному теоретическому исследованию государственного корпоративного инвестирования и механизма его правового обеспечения. В работе отмечено, что государственное корпоративное инвестирование, в котором государство должно занимать активную позицию, является альтернативой имеющимся процессам приватизации.

Особое внимание уделено исследованию правового статуса всех участников отношений государственного корпоративного инвестирования. Предложено внедрение таких должностей, как профессиональные управляющие корпоративными правами - материально заинтересованных профессиональных лиц, которые будут выполнять функцию управления государственными корпоративными правами.

В диссертации отмечается, что субъектами хозяйствования государственного сектора экономики, в том числе, являются субъекты, государственная доля в уставном капитале которых обеспечивает государству право эффективного государственного корпоративного контроля. Обоснована необходимость закрепления в национальном законодательстве понятия «существенное участие государства, которое обеспечивает эффективный государственный корпоративный контроль».

В диссертации впервые предложено внедрение в национальное законодательство института Государственного корпоративного инвестиционного фонда как государственного институционального инвестора.

Сделан вывод о том, что государственное корпоративное инвестирование с участием частного инвестора является формой государственно-частного партнерства, которая обусловлена инвестиционно-корпоративной моделью отношений между государством и частным партнером.

Ключевые слова: государственное корпоративное инвестирование, политика государственного корпоративного инвестирования,

государственные корпоративные инвестиции, инвестиционный договор государственно-частного партнерства, корпоратизация, национализация.

SUMMARY

N. R. Boychuk. Legal mechanism for regulating the implementation of state corporate investments. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Scientific thesis for Legal Sciences Candidate Degree in the Speciality 12.00.04 "Economic Law; economic-procedural law ". – Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development National Academy of Law Sciences of Ukraine. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2020

The dissertation is devoted to the fundamental theoretical study of state corporate investment and the mechanism of their legal support. It has been noted that public corporate investment, in which the state should take an active position, is an alternative to the existing privatization processes.

Particular attention is paid to the study of the legal status of all participants in public corporate investment. It is proposed to introduce such positions as professional corporate rights managers - financially interested professionals who will perform the function of state corporate rights management.

The dissertation states that the subjects of economic activity of the state sector of the economy, including, are the subjects, the state share in the authorized capital of which provides the state with the right of effective state corporate control. The necessity of enshrining in the national legislation the concept of "substantial participation of the state, which ensures effective state corporate control" is substantiated.

The dissertation for the first time proposes the introduction of the institution of the State Corporate Investment Fund as a state institutional investor.

It is concluded that public corporate investment with the participation of a private investor is a form of public-private partnership, which is due to the investment-corporate model of relations between the state and the private partner.

Key words: state corporate investment, state corporate investment policy, public corporate investment, public-private partnership investment contract, nationalization, corporatization.

Підписано до друку 04.11.2020 р. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам № 823

Друкарня
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77